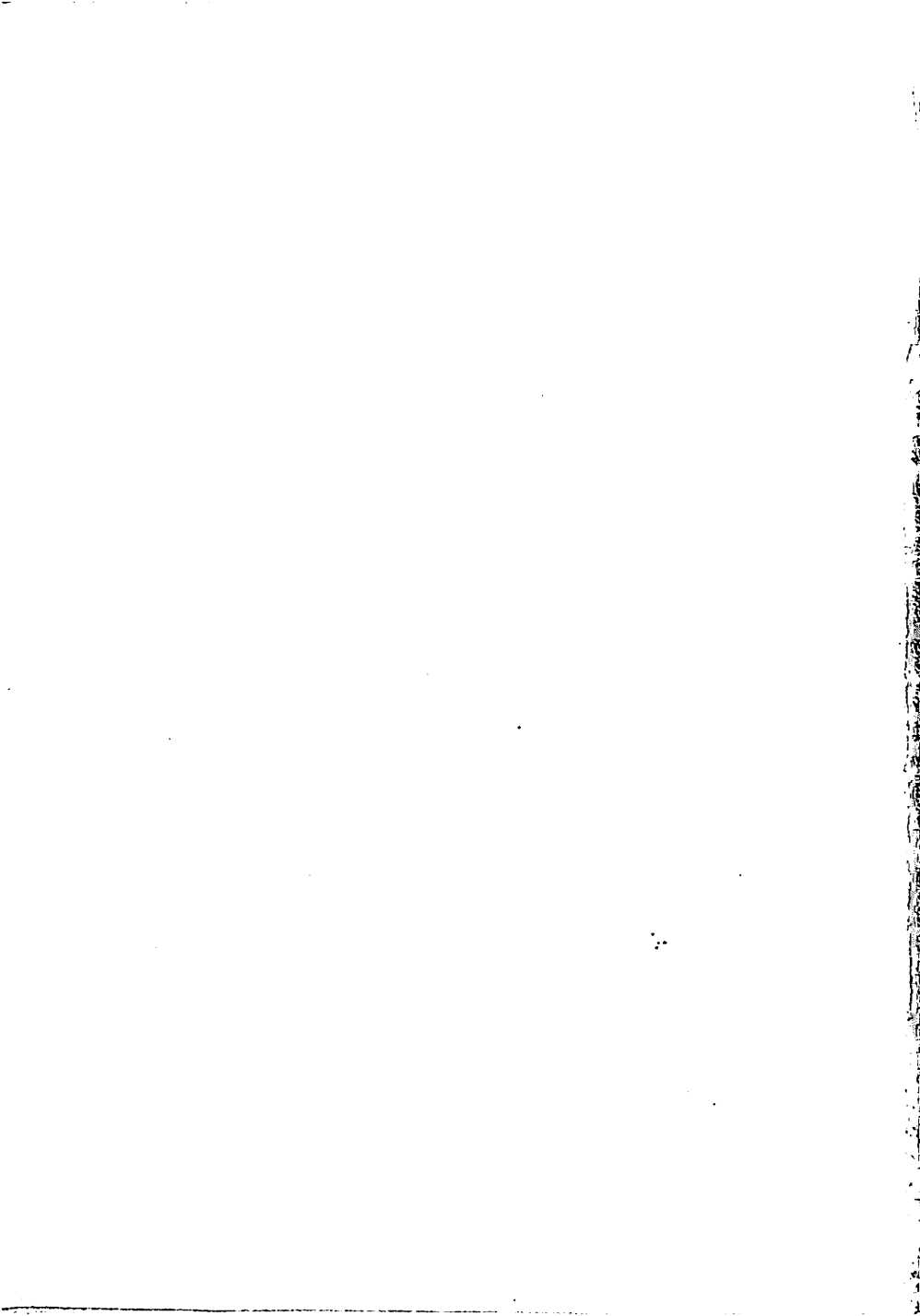

BIBLIOTEKA
SHTETIT

Gjergj
Žnëji

VËZHGIME
METRIKE

8JH.08
24.3P.

Gjergj
Zheji

Redaktor:
BANDER KOLI

VËZHGIME
METRIKE

SHTËPIA BOTUESE «NAIM FRASHËRI»

1928
1928

Elbasan.

Redaktor:

PANDELI KOÇI

WËZHGIMË
METRIKË

SHËRPIA ROTURSE - NAIM TRASHËRI

HYRJE

Studimi i dukurive dhe vlerave metrike mund të kryhet në disa mënyra. Para së gjithash ai mund të bëhet duke vënë në dukje ligjet, rregullat dhe ecuritë praktike më të përgjithshme në thurjen e vargjeve, të strofave, të organizimit dhe instrumentimit të tyre. Në këtë rast, qoftë vargu, qoftë strofa apo qoftë çdo dukuri tjetër metrike mirret e shkëputur, e izoluar prej krejt kontekstit poetik konkret, pra pa u vështruar në funksionin e tij artistik, por vetëm në mekanizmin dhe teknikën e ndërtimit të tij. Një pjesë e mirë e librave metrike, botuar për qëllime shkollore, janë shkruar pikërisht në këtë mënyrë. Në libra të tillë përshkruhen dhe vargje, strofa etj. që në një letërsi mund të mos jenë përdorur fare, por që njihen në historinë e përgjithshme të zhvillimit të vargëzimit poetik.

Mënyra e dytë për të studiuar metrikën është ajo sipas së cilës dukuritë e saj shikohen e studiohen në raportet e tyre me melodinë, muzikën. Kjo përbën studimin e asaj që quhet prozodi. Studimi i këtyre raporteve reciproke midis këtyre dy fenomeneve — atyre poetike dhe atyre muzikore — ka një rëndësi të veçantë

për poetët e, në mënyrë të posaçme, për muzikantët. Ky studim të jep mundësinë, nga ana tjetër, të zbulosh rolin organizues të melodisë ndaj fjalës poetike, rolin e melodisë në origjinën e këtij apo atij vargu, të kësaj apo asaj strofe etj. Nuk është e rastit që studimi i teorisë së muzikës, që lindi që në kohën e vjetër, të përfshinte krahas studimit të harmonisë dhe të orkestracionit, edhe studimin e metrikës. Një gjë e tillë diktohej pikërisht nga raportet reciproke poezi-muzikë, raporte që janë të gjalla e vepruese sot e kësaj dite në mënyrë të veçantë në folklor.

Një mënyrë e tretë për të studiuar fenomenet dhe vlerat metrike është ajo në të cilën këto dukuri dhe vlera mirren në kontekstin e gjallë e konkret të poezisë ku ato janë zbatuar. Në një studim të tillë shqyrtohen ligjet e dukuritë e përgjithshme të ritmit ashtu si ato shprehen në krijimet poetike të këtij apo atij poeti, të kësaj apo asaj poezie të një vendi të caktuar; shqyrtohen format e ndryshme, në të cilat këto ligje e dukuri mund të mishërohen konkretisht. Këto forma, domosdo, janë të ndryshme në popuj dhe epoka të ndryshme; ato transformohen qoftë për shkak të evolucionit historiko-shoqëror, të evolucionit gjuhësor, qoftë për shkak ndikimi apo imitimi etj. Sidoqoftë në këtë rast metrika mund të shikohet si një pjesë e ritmikës apo si një degë e historisë së letërsisë. Në këtë vështrim studimi i formave metrike të përdorura nga poetët dhe ndryshimet e tyre të herëpashershme janë të pandarë nga vetë studimi i poezisë. Jo vetëm kaq, por mund të thuash se studimi i fizionomisë së një poeti të caktuar nuk mund të quhet i plotë nëse nuk hetohet deri në fund edhe konceptimi i tij rreth metrikës e zbatimit të saj konkret. Një studim i tillë i metrikës, sipas mendimit dhe të shumë studiuesve të ndryshëm, është i vështirë dhe delikat, por ai është në gjendje të të japë një pamje të gjallë të këtij fenomeni, të funksionit dhe të qëllimit të tij konkret.

Në vëzhgimet metrike që paraqiten në këtë libër është bërë një përpjekje për të hetuar fenomenet dhe

vlerat metrike në lidhje të ngushtë me poetët e poezinë tonë. Nuk kemi të bëjmë këtu me një studim të plotë e shterrues të të gjitha fenomeneve metrike, të procedurave për organizimin dhe instrumentimin e vargjeve, etj. Vëzhgimet janë vetëm konstatime për fenomene, procedura, për poetë e periudha të ndryshme të poezisë sonë. Ato vetëm mund të kontribuojnë në formimin e një studimi të plotë e përgjithësues, së paku ky ka qenë edhe qëllimi i tyre. Për këtë arsye herë-herë mund të haset ndonjë përsëritje argumentimi nga një vëzhgim te tjetri, ndonjë rikthim te ndonjë çështje etj. E vetmja vazhdimësi që i lidh, na bëhet se është ideja që ato përpiqen të vënë bashkarisht në dukje, mendimi se poezia jonë më e mirë e së kaluarës, dhe ca më tepër e sotmja, i ka ngritur kurdoherë vlerat e saj metrike duke u mbështetur sidomos në përvojën e poezisë popullore. Poetët tanë më të mirë të së kaluarës dhe të ditëve tona janë përpjekur të lidhen me poezinë popullore, me tiparet e saj të qenësishme jo vetëm të brendisë, por edhe të formës, duke përfshirë në këtë të fundit edhe metrikën.

Siç do të vihet re, në këto vëzhgime nuk trajtohen një varg çështjes të së kaluarës dhe të së tashmes së metrikës sonë, ashtu si mungon një punim kushtuar posaçërisht problemeve metrike të poezisë arbëreshe, që paraqitet shumë e pasur dhe shumë interesante sidomos me lidhjet e saj me poezinë gojore. Por studimi i aspektit metrik të poezisë arbëreshe do të kërkonte një studim të thelluar, në radhë të parë të poezisë gojore arbëreshe mbi të cilën ajo është mbështetur jo vetëm në fazat e saj të para, por edhe më vonë. Një kërkesë e tillë, domosdo, të ve përpara vështirësish, që lypin një përpjekje e një punë të mëtejshme.

1. — VLERAT METRIKE DHE STUDIMI I TYRE

Poezia jonë e re jep shkas sot, me pasurinë e larminë e saj, me individualitetet e stilet e kristalizuar, për studime të gjithanshme e përgjithësuese. Në të vihen re tashmë qartë përmasa, tipare dhe veçori specifike, vihet re sidomos ndryshimi i madh midis saj dhe poezisë së paraçlirimit, ndryshim që domosdo hetohet para së gjithash në esencën ideore, në konceptimin ideoartistik, në pasurinë tematike, në përjetimet dhe frymën e saj militante, në psikologjinë e *unit* poetik revolucionar, që është vendosur në qendër, me një fjalë në një tok elementë të brendisë. Ky pa dyshim është një kontribut i madh në thesarin e poezisë shqiptare në përgjithësi. Por do të ishte jo shkencore të shikohej ky kontribut vetëm në brendi. Vlerat e brendisë së poezisë së re shqiptare nuk mund të shkëputen nga vlerat e formës së poezisë së re shqiptare. Këto elementë brendie dhe forme përbëjnë një unitet të vetëm, ndërthuren dialektikisht me njëri-tjetrin.

Poezia jonë e re nxori në pah një rritje të gjithanshme të poetëve tanë, rritje që asimiloi në vetvete e në mënyre krijuese gjithçka të mirë, përparimtare, demo-

kratike e revolucionare ofron tradita e poezisë sonë të së kaluarës, rritje që ka të bëjë para së gjithash me vlerat ideore. Këto vlera u kristalizuan në vargjet e poezisë së realizmit socialist në sajë të filozofisë marksiste-leniniste, në sajë të pjesëmarrjes direkte të poetëve tanë në luftën e punën e popullit, në sajë të transformimeve kolosale socialiste që i ndërruan faqen Shqipërisë. Kjo rritje bie në sy edhe në mjeshtërinë artistike, edhe në zotësinë përherë e më të madhe të poetëve tanë për të thurur e instrumentuar vargjet e tyre. Ata, ashtu siç kanë sjellë një kontribut të madh me brendinë e kësaj poezie, kanë sjellë një kontribut po aq të madh me vlerat e formës së kësaj poezie. Kështu, për shembull, është përsosur sensibiliteti poetik, është pasuruar sistemi i figuracionit, gjuha artistike e përdorur ka ardhur duke u bërë përherë e më e vetvetishme, më e afërt me popullin, më realiste; sistemi i vargëzimit ka ardhur duke u zhvilluar më tej, duke u pasuruar poezia shqiptare me ritme e rima të reja, me kombinime e trajtime të reja të vargjeve të përdorur edhe më parë, duke vënë përherë e më tepër, më mirë e më bukur në bazë të saj vargëzimin popullor, ritmin dhe muzikalitetin e poezisë popullore. Tërë ky bagazh kaq i pasur arritjesh meriton të studiohet në mënyrë të thelluar shkencore, jo vetëm për të njohur katërcipërisht gjendjen e krijuar, por ç'ka më tepër rëndësi, për të veçuar e përgjithësuar arritjet më të mëdha, procedurat më të goditura në mënyrë që ato të përhapen më lehtë e më mirë te poetët tanë, e sidomos te të rinjtë, veçanërisht ato procedura dhe arritje që do të jepnin dorë për të forcuar ende më tej frymën kombëtare të poezisë sonë.

Për metrikën shqiptare janë shkruar libra, por duhet thënë që në krye se kjo fushë studimi meriton të bëhet objekt punimesh shumë më të gjera e më të thelluara. Që më 1898 Benlou¹⁾ u interesua sidomos për ritmin e rimen në poezinë arbëreshe dhe shkroi një broshurë të

1) Benloew L. «Du rythme e de la rime dans la poésie epique des Albanais», Bukuresht 1896.